

СЕРВІСНІ СЛУЖБИ СУЧАСНОЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ: ОБСЛУГОВУВАННЯ НАУКОВЦІВ

Колесникова Тетяна Олександрівна

кандидат наук із соціальних комунікацій,
старший науковий співробітник,
директор науково-технічної бібліотеки,
Дніпропетровський національний
університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна,
Україна, м. Дніпропетровськ
e-mail: chief.library@gmail.com
ORCID: 0000-0002-4603-4375

***Анотація.** У роботі сформульовано поняття «сервісна служба університетської бібліотеки». Розглянуто діяльність двох нових служб бібліотеки ДНУЗТ, які охоплюють сервіси, сьогодні найбільш затребувані науковою спільнотою університету. Задоволення потреб науковців службою підтримки наукових публікацій та службою інформаційної аналітики є свідомим новим витком еволюції бібліотечних сервісів.*

***Ключові слова:** університетська бібліотека, бібліотечні сервіси для дослідників; сервісні служби; Library Publishing; інформаційна аналітика; потреби науковців; ДНУЗТ*

Університетські бібліотеки традиційно підтримували науковців і проведення досліджень за допомогою структурних підрозділів, діяльність яких побудована на використанні інформаційних ресурсів. Вони займалися придбанням літератури відповідно до напрямів наукової діяльності ВНЗ та упорядкуванням колекцій, організацією доступу до цих колекцій і зовнішніх баз даних, інформуванням науковців про дані послуги тощо.

Проте стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, трансформація вищої освіти та глобальної системи наукових комунікацій зумовили необхідність зміщення акцентів у функціонуванні університетських бібліотек. Власний досвід та аналіз світової практики доводить, що сьогодні

(як ніколи раніше) актуальним є питання щодо збільшення внеску бібліотек вищої школи в розвиток інституціональних місій і цілей. Тому на першому місці в організації бібліотечної діяльності стоїть домінанта «Університетські бібліотеки повинні доводити цінність, яку вони представляють для спільноти своєї установи» [4, 10]. Ця діяльнісна домінанта вимагає від бібліотеки постійного відслідковування й вивчення швидко змінюваних потреб користувачів, аналізу можливих варіантів дій та якомога скорішого реагування на отримані виклики з метою удосконалення процесів обслуговування.

Для більшості бібліотек ВНЗ України вибір між тезою «активна участь» або «відхід на периферію інформаційної діяльності» однозначно вирішується на користь першого. Це супроводжується впровадженням нових сервісів, які найбільш затребувані користувачами в ході наукових досліджень, навчання, педагогічній та адміністративній практиках.

Ще у 2010 р. Джон МакКолл, європейський директор із партнерства RLG / OCLC Research, рекомендував науковим бібліотекам підвищити свою роль в усіх напрямках із підтримки наукових досліджень, у т.ч. забезпечувати експертизу в бібліометрії [7].

Світова університетська бібліотечна практика підтверджує, що в останні роки найбільш трендові послуги пов'язані із підтримкою наукових досліджень. Нові сервіси потребують структурних змін і надають університетській бібліотеці нових рис [1-10], якими є:

- зміщення вектора уваги наукових бібліотек від послуг для читача в цілому до пріоритетності надання послуг автору-вченому;
- активне партнерство наукових бібліотек на всіх стадіях життєвого циклу наукового дослідження: від інформування та надання доступу до колекцій документів до публікації, збереження, розповсюдження і далі аналізу та оцінки результатів досліджень;
- започаткування окремих сервісних служб, орієнтованих на підтримку наукових досліджень, у діяльності університетських бібліотек.

Слід підкреслити, що в Україні поняття «**сервісна служба**» донедавна в діяльності університетських бібліотек не використовувалося. Як структурний підрозділ «сервісна служба» не передбачена і наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 27 вересня 2012 р. № 1058 "Про затвердження Типової структури та Типових штатних нормативів бібліотек вищих навчальних закладів III - IV рівнів акредитації".

У той же час цілісний підхід до реалізації університетською бібліотекою напрямку «Підтримка наукових досліджень» передбачає взяття до уваги всіх включених у процес і взаємозалежних елементів, що сприяють як кращому виконанню бібліотекою напрямків дій із обслуговування вчених, так і підвищенню наукового авторитету та впливовості університету в цілому.

Саме тому на сьогодні формування спеціальних сервісних служб не передбачає їх формального виокремлення як структурних підрозділів бібліотеки. Служби не можливо організувати відразу. Однак їх можливо створювати поетапно, з урахуванням постійно змінюваних потреб наукової спільноти, об'єднуючи в них як новітні послуги, так і ті, що раніше надавалися офіційними структурними підрозділами. На нашу думку, така переорієнтація або зміщення вектора уваги університетських бібліотек від послуг для читача в цілому до пріоритетності надання послуг авторученому, дозволяє сформулювати визначення «сервісна служба».

Сервісна служба університетської бібліотеки – це (поки що) неформальна структура, яка не має універсальної схеми організації; але об'єднує діяльність працівників бібліотеки з різних структурних підрозділів, які займаються наданням специфічних послуг для успішної реалізації стратегічного напрямку (наприклад, підтримки наукових досліджень).

Розглянемо діяльність сервісних служб університетських бібліотек на прикладі науково-технічної бібліотеки Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна (НТБ ДНУЗТ).

На сьогодні (на 01.04.2016 р.) у бібліотеці ДНУЗТ сформувалися дві нові служби, які охоплюють сервіси, найбільш затребувані науковою спільнотою вишу. Мова йде про службу підтримки наукових публікацій та служба інформаційної аналітики.

Коротко охарактеризуємо їх діяльність.

I. Служба підтримки наукових публікацій (або Library Publishing) – це комплекс бібліотечних інноваційних послуг та креативних рішень для підтримки створення, організації доступу, поширення, курування, ефективного представлення наукових здобутків вчених ДНУЗТ у світовому інформаційному просторі. Library Publishing включає наступні сервіси:

- 1) супровід інституційного репозитарію eADNURT (з 2009 р.);
- 2) співвидання університетських наукових журналів «Антропологічні виміри філософських досліджень» і «Наука та прогрес транспорту» (з 2012 р.) із забезпеченням: супроводження сайтів двох журналів; бібліографічної культури статей, їх перевірки на плагіат; послуг бібліографів, перекладачів, фахівців із авторського права та ін.;
- 3) оцифрування та збереження цифрових архівів на сайтах журналів;
- 4) реєстрація університетських видань в Ulrichsweb™ Global Serials Directory та одержання на них ISSN (print) й ISSN (on-line) із урахуванням відсутності в Україні регіонального центру ISSN;
- 5) поширення результатів наукових досліджень учених ДНУЗТ у національному та світовому науковому інфопросторі;
- 6) консультування редакцій наукової періодики університету щодо можливостей Open Journal Systems (OJS) із урахуванням постійного її оновлення;
- 7) надання допомоги редакціям ДНУЗТ в початковому налаштуванні журналу на OJS (всі сайти трьома мовами: українською, російською, англійською);
- 8) координація діяльності системи сайтів наукових періодичних видань ВНЗ (на OJS);

9) отримання та розподіл Digital Object Identifier (DOI) між редакціями університетської періодики;

10) реклама журналів із метою пропаганди науки ДНУЗТ (створення сторінок у Вікіпедії, профілів у Google Scholar, флайєрів та ін.) тощо;

11) супровід сайту міжнародної конференції «Антропологічні виміри філософських досліджень» із представленням повних архівів наукових матеріалів (доповіді, тези, презентації) на Open Conference Systems (OCS).

II. Служба інформаційної аналітики розглядається нами як інструментарій моніторингу світового наукового інформаційного потоку, аналізу рівня цитованості вчених університету та індексів впливовості його періодичних видань у міжнародному науковому інформаційному просторі, а також як прогностична і рекомендаційна діяльність щодо підвищення репрезентативності публікацій вчених вузу в міжнародних наукометричних БД, наближення рівня власних періодичних видань ВНЗ до світових стандартів та ін.

Сервіси даної служби:

1) **моніторинг, аналіз і діагностування** рівня видимості й впливовості результатів наукових досліджень ДНУЗТ та його періодичних видань у світовому науковому інформаційному просторі (із наданням аналітичних звітів, довідок);

2) **упорядкування** профілів університету БД Scopus і Web of Science;

3) **допомога** науковцям у створенні (упорядкуванні) авторських профілів в БД Scopus, Google Scholar, у бібліографічних менеджерах та спеціалізованих соціальних мережах, реєстрах ідентифікаторів автора ResearchID та ORCID;

4) **рекомендації** щодо вдосконалення редакційних політик періодичних видань ДНУЗТ відповідно до міжнародних стандартів;

- 5) **аналіз** відповідності періодичних видань ДНУЗТ вимогам наукометричних та реферативних баз даних;
- 6) **укладання** інтерактивних предметно-орієнтованих списків відповідно до напрямків діяльності університету: наукових журналів відкритого доступу; журналів за метриками SNIP (Scopus) та JCR (Web of Science);
- 7) **створення** он-лайн показчиків на основі даних Scopus: авторського (із кількістю документів, h-index); публікацій вчених (з кількістю цитувань); журналів, в яких опубліковані статті вчених ДНУЗТ;
- 8) **збирання, упорядкування та систематичний аналіз** інформації з БД «Публікаційний профіль університетської науки» щодо публікаційної активності авторів (бібліографічний опис монографій, дисертацій, авторефератів дисертацій, статей із наукових журналів, докладів на конференціях та ін. із розподіленням за структурними підрозділами) та їх наукової метрики;
- 9) **виявлення** (за запитом) кола іноземних авторів, які займаються тією ж тематикою досліджень, що науковці ВНЗ і, можливо, будуть зацікавлені в спільному створенні нового рукопису;
- 10) **створення** відеуроків і тематичних відеороликів із підтримки наукових досліджень;
- 11) **аналіз** інформаційних потреб учених та рівня їх задоволення шляхом проведення соціологічних дослідницьких розвідок (експрес-опитувань, міні-анкетувань, опитування-інтерв'ю) та теоретико-прикладних досліджень;
- 12) **навчання** вчених різним аспектам інформаційного пошуку, роботі зі світовими базами даних наукового цитування, соціальними науковими мережами та ін.;
- 13) **проведення** бібліометричних досліджень щодо різних аспектів публікаційної активності науковців ДНУЗТ, визначення галузевих «топових» тем у розвитку світової науки та ін.

У той же час дослідницький ландшафт, інфраструктура наукових комунікацій постійно змінюються. Практика університетських бібліотек світу висвітлює появу принципово нових сервісів, до цього традиційно не пов'язаних із бібліотеками. Це, наприклад, управління первинними даними досліджень та курування даними [8].

Діяльність у науково-технічній бібліотеці ДНУЗТ Служби підтримки наукових публікацій та Служби інформаційної аналітики є свідченням нового витку еволюції бібліотечних послуг: Постійно розширювана номенклатура сервісів у роботі даних служб – не тільки перехід на якісно новий етап партнерських відносин із науковцями. Це – нові навички й кваліфікація, нові знання й можливості, нові ролі для бібліотекарів та університетської бібліотеки.

Список використаної літератури

1. Колесникова Т. О. Бібліотека ВНЗ: відповідальність за поширення результатів наукових досліджень / Т. О. Колесникова // Вища школа. – 2014. – № 5/6. – С. 7–26. – Електрон. аналог: режим доступу: <http://eadnurt.diit.edu.ua:82/jspui/handle/123456789/2416> (дата звернення: 12.05.2016).

2. Колесникова Т. О. Науково-видавнича модель «Library Publishing» в університетських бібліотеках України та світу / Т. Колесникова, А. Миргородська // Вісник Книжкової палати. – 2015. – № 3. – С. 24–28. – Електрон. аналог: режим доступу: <http://eadnurt.diit.edu.ua/jspui/handle/123456789/3811> (дата звернення: 12.05.2016).

3. Колесникова Т. А. Оценка результативности научных исследований: библиометрия / Т. А. Колесникова, Е. В. Матвеева // Наука та прогрес транспорту. Вісник Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна. – 2015. – № 4. – С. 7–

22. – Электрон. аналог: режим доступа: <http://eadnurt.diit.edu.ua/jspui/handle/123456789/4232> (дата обращения: 12.05.2016).

4. Колесникова Т. О. Стратегія розвитку бібліотек вищих шкіл України на 2013–2015 рр.: бачення професіонала / Т. О. Колесникова // Вісник Львівського університету. Серія: «Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології». – 2014. – Вип. 8. – С. 142–148. – Електрон. аналог: режим доступу: <http://eadnurt.diit.edu.ua:82/jspui/handle/123456789/1915> (дата звернення: 12.05.2016).

5. Колесникова Т. О. Тренди розвитку бібліотек в університетах України та світу / Т. О. Колесникова // Розбудова громадянського суспільства: місія Української бібліотечної асоціації : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. , 18–19 листоп. 2015 р. / Укр. бібл. асоц. – Київ, 2015. – С. 7–10. – Електрон. аналог: режим доступу: <http://eadnurt.diit.edu.ua/jspui/handle/123456789/4326> (дата звернення: 12.05.2016).

6. Library-as-Publisher: Capacity Building for the Library Publishing Subfield [Electronic resource] / Katherine Skinner, Sarah Lippincott, Julie Speer, Tyler Walters // The Journal of Electronic Publishing. – Electronic text data. – 2014. – Vol. 17, No 2. – Mode of access: <http://dx.doi.org/10.3998/3336451.0017.207> (date of request: 12.05.2016). – Title off the Screen.

7. MacColl J. Research Assessment and the Role of the Library [Electronic resource] : a companion report to a Comparative Review of Research Assessment Regimes in Five Countries and the Role of Libraries in the Research Assessment Process / John MacColl. – Electronic text data. – Dublin : OCLC Research, 2010. – 13 p. – Mode of access: <http://www.oclc.org/content/dam/research/publications/library/2010/2010-01.pdf?urlm1/4162935> (date of request: 12.05.2016). – Title off the Screen.

8. Mamtora J. Transforming library research services: towards a collaborative partnership // Library Management. – 2013. – Vol. 34, No 4/5. – P. 352–371.

9. Wilson V. Research Methods: Bibliometrics / Virginia Wilson // Evidence Based Library and Information Practice. – 2012. – Vol. 7, No 3. – P. 121–123.

10. 2012 top ten trends in academic libraries: a review of the trends and issues affecting academic libraries in higher education. June 2012 // College & Research Libraries News. – Vol. 73, No 6. – P. 311–320.

Аннотация. В работе сформулировано понятие «сервисная служба университетской библиотеки». Рассмотрена деятельность двух новых служб библиотеки ДНУЖТ, которые охватывают сервисы, сегодня наиболее востребованные научным сообществом университета. Удовлетворение потребностей ученых Службой поддержки научных публикаций и Службой информационной аналитики является свидетельством нового витка эволюции библиотечных сервисов.

Ключевые слова: университетская библиотека, библиотечные сервисы для исследователей; сервисные службы; Library Publishing; информационная аналитика; потребности ученых; ДНУЖТ

Summary. The paper formulates concept "Service center of the University Library". It highlights activities of two new centers at the library of DNURT that cover services which today are mostly demanded by scientific community of the university. Meeting the needs of scientists by Service Center of Scientific Publications and Center of Information Analytics is an indication of a new evolution surge of library services.

Keywords: university library, library services for researchers; Service Centers; Library Publishing; information analytics; needs of scientists; DNURT.